

trajala vojna tudi čez vso zimo, ako ne bo prehuda. Spomladi vojna zopet izbruhne in bo trajala najbrže še tri mesece, ker je računati z najlajšešim odporom Nemčije in Avstrije. Ako ne nastopijo nepričakovani dogodki, se bo vojna najbrž končala leto dni po svojem izbruhu.

Iz prestolnega govora cesarja Franca Jožefa I. z dne 2. decembra 1848. leta: »Na temelju prave svobode, na temelju enakopravnosti vseh državljanov pred zakonom, kakor na temelju skupnega delovanja z ljudskimi zastopniki ob zakonodaji vzraste iz tal nova domovina, velika kakor je bila prej, toda s pomlajeno močjo!«

Delo slov. učiteljstva za „Rdeči križ“

Šolsko vodstvo v Kazljah je nabralo 57 K 80 vin.; učiteljstvo v Loškem potoku donesek svoje prireditve 140 K; učiteljstvo C. M. šol v Trstu 1% svojih plač 54 K 96 v.; šola v Repentabru nabrala po učenkah, in sicer v Repnu 22 K 90 vin., v Colu 20 K 60 vin., v Vogljah 10 K 80 vin., v Vrhovljah 29 K 50 vin., skupaj 83 K 80 vin.; nadučitelj Josip Ažman v Breznici nabral 6 K 20 vin.; učiteljice c. kr. rudniške šole v Idriji nabrale 742 K; nadučitelj Anton Mervič iz Povirja izkazuje nabranih 200 K 84 vin.; šolsko vodstvo v Kazljah izkazuje nabranih 105 K 30 vin.; nadučitelj Fran Potokar v Dragatušu nabral 106 K 78 vin.; nadučitelj Jan. Zirovnik v Borovnici 11 K; šola v Trzinu nabrala 105 K; skupaj 1614 K 36 vin.

V zadnji številki izkazanih . . . K 4694:24
Danes izkazanih K 1614:36

Doslej nabranih K 6308:60

Prosimo nadaljnjih obvestil, oziroma izpopolnil dosedanjih izkazov!

Ne pozabimo na svoje šolstvo!

Vojna je. Da se pa za vojne skrb v prvi vrsti obrača vojnim dogodkom — to je naravno. Naravno je v takih časih, da druga vprašanja, gospodarska in kulturna, stopajo v ozadje, ker je od uspeha vojne odvisna bodočnost države, v kateri živimo.

Zato vidimo tudi sedaj začasni zastoj na vsakem polju javnega življenja. In čeprav so posledice temu občutne tudi za naše narodno delovanje in snovanje, vendar moramo nositi te žrtve zaradi države in nje bodočnosti. Vendar pa vidimo kraj vsega tega ves čas, kar traja vojna, od vseh strani — državnih in avtonomnih oblasti ter raznih korporacij — prizadevanja, da bi se te posledice, kolikor le možno ublažile; posebno pa gre do ta prizadevanja za tem, da se gospodarsko življenje obvaruje pred prevelikimi izgubami.

Videli smo, kako so razne vladne naredbe dajale navodila, kako naj se po deželi osnuje poljsko delo, kako naj se seza pod roko industrialnim in trgovskim podjetjem, kako naj se pomaga obrtništvu preko sedanjih težkih časov itd. itd. Vidimo tudi prizadevanja na socialnem polju, da ne bi prišlo do kakih katastrofalnih dogodkov. Tako se obrača n. pr. posebno pažnja kočljivemu vprašanju brezposelnosti in uvedena je sistematična in dobro organizovana akcija za podpiranje družin vojnih vpoklicancev.

Kakor rečeno že gori, je naravno, da se razne sicer vsakdanje potrebe morajo umikati pred zahtevami vojne in da je tudi naše zanimanje obrnjeno v prvi vrsti dogodkom na bojnem polju. Naravno je, tudi, da za temi prihaja najprej skrb za . . . življenje, ali, če se hočemo banalno izraziti: za želodec! Ali vzlic vsemu in vsemu ostaja nevenljiva resnica, da istotako kakor posamezen človek tudi narod ne živi samo od materialnega kruha, ampak mu treba tudi duševne hrane, in da zato tudi v sedanjih težkih časih poleg vojnih dogodkov in materialnih potreb ne smemo pozabljati na svoje etične potrebe. Vsaj tam ne, kjer je možno še kaj storiti, oziroma nadaljevati prejšnje delo, četudi — kjer ne gre drugače — v skrženi meri. Mislimo naše narodno šolstvo, naše delo na polju narodnega izobraževanja.

Naše društveno delovanje miruje, naše socialno življenje je zastalo. In ni trebalo v to morda šele kakih umetnih ovir od kateresibodi strani ali kakih šikan ali zlobnosti od oblastev strani: stroj se je ustavil, ker je zmanjkalo premnogo onih, ki so ga gonili v normalnih časih. Zmanjkalo je motorjev našega društvenega delovanja, socialnega življenja in kulturnega snovanja. Tudi naša narodna šola je prizadeta po vojnih dogodkih.

Tudi njej je odtegnjenih premnogo sil, da se moramo že sprijazniti z mislijo, da do rešitve velikega krvavega konflikta tudi ta aparat ne bo funkcioniral popolnoma. Ali zaradi tega nismo odvezani od dolžnosti, da storimo vsaj toliko, kolikor se da storiti ob vladajočih okoliščinah. Vsi v to poklicani faktorji naj skrbje in store vse, kar je v njihovih močeh, da se bo delo ljudske izobrazbe nadaljevalo vsaj do skrajne meje dane možnosti. Ne pozabljam, da naobrazba in etična vzgoja zmagujeta nad fizično silo in tudi nad ognjem najžarnejega patriotizma.

Tudi v teh časih ne smemo pozabljati, da se podlage bodočnosti naroda gradijo — v šoli. In če je neizogibno potrebno že v normalnih časih, pa je še stokrat potrebnejše v tako težkih časih kakor so sedanj, da za ta veliki smoter podpira tudi dom delo v šoli! Zato naj starši navajajo otroke k točnemu obiskovanju šole, k pridnemu učenju in k poslušnosti pred izobraževalci naroda! In ko govorimo o tem kardinalnem pogoju za našo narodno bodočnost, za narodno življenje na etičnih podlagah in za naš kulturni napredek, pa da ne bi se spominjali nje, ki nam daje vsega tega tam, kjer najbolj potrebujemo, na naših periferijah — naše Družbe sv. Cirila in Metoda?!

Dohodki so izostali. Darovi niti ne kapljajo več. Stroški pa so ogromni. Naj se ne razume to kakor očitano. Zadele so pač tudi našo družbo posledice vojne. Ravno zato pa je težko dobiti besed, s katerimi bi mogli dostojno izraziti svoje hvaležnosti Družbi, da je vzlic vsemu in vsemu vendar odprla šolska vrata naši mladini. Kadar gromje topovi, muze nimajo besede. Tako nekako je govoril že Cicero. Kolika je torej zasluga naše Družbe, da se ni ustrašila neugodnosti časov in da je poskrbela za to, da tudi ob gromenju topov ni popolnoma utihnila beseda — vzgoje naroda v učilnicah, ki nam jih je ustanovila! Bodimo ji od srca hvaležni!

Ali temu plemenitemu čuvstvu naj se pridružuje tudi plemenito dejanje. Vemo — težko je sedaj. Ali če uvažujemo starši, ki uživajo dobroto Družbe, da gre za bodočnost njim najdražjega, da dolžnost skrbi za njih, ki so jim dali življenje, tudi v vojni ne ponehuje — in če pomisli vsa naša javnost, da Družba deluje za najvišjo korist narodne skupnosti, potem dobi gotovo vendarle še marsikak dar, da ga položi materi naše mladine na oltar! Ponavljamo: Družba sprejema gotovo v največjem zadoščenjem vsak izkaz priznanja in hvaležnosti, ali potrebuje tudi — podpore. Podpirajoč njo, podpiramo svoje šolstvo, pospešujemo svojo naobrazbo in svoj napredek. Zato kličemo še enkrat vsej naši javnosti: Ne pozabljam na svoje šolstvo!

Ministrski predsednik grof Taaffe o priliki prve adresne debate leta 1879.: »V Avstriji ne smemo nikogar pritiskati ob zid!«

Pouk ali brez njega?

(Iz krogov slovenskih staršev.)

Časopisje je že večkrat opozorilo občinstvo, naj v teh izjemnih časih ne pozabljata vsega le za izjemno; čeprav je naša znejša družabna funkcija motena, ne sme to v nas ustvariti razpoloženja, da gledamo tudi na druga, glavna ali posstranska opravila z zavestjo, da ne moremo biti redna. Izjemni časi se morajo prej ali slej tudi končati; ne smemo se pa vdajati fatalizmu, temveč moramo ohraniti bolj kot mogoče duševni položaj normalnih časov in — dokler mogoče — tudi rednost običajnega življenja. Če je od štiridesetih milijonov prebivalcev troje recimo tudi pet milijonov na bojišču, ni da bi morali ostali čakati s prekrizanimi rokami, dokler se konča vojna, da se šele potem zopet lotijo svojih opravil.

Po izbruhu vojne se je pojavila v ljudstvu tendenca opuščati vse, suspendirati, kar splošne potrebe le podaljšuje in obtežuje, namesto da bi jih olajšalo in okrajšalo. V tej desorientaciji, ki se tako lahko pojavi in je tudi jako umevna, se je izgubila z vidika celo pomoč, ki more prihajati od šole v svrhu vzpostavljenja normalnih odnošajev ali vsaj v ublaženje posledic njih motenja. Posebno po razglasu projekta novih naborov črnovojniških letnikov od 1878. do 1890. srečate vsak dan ljudi, ki pravijo kakor o najbolj naravnih stvari na svetu: »Zdaj pa sploh ne bo več šolskega pouka.« To je uverjenje, ki je treba njega širjenju v ljudstvu najenergičneje nasprotovati, medtem ko imajo oblasti nalogo, poskrbeti pravočasno, da se ne uresniči to, česar se je bati.

Nikomur ne pade na um, da ne smejo davčni uradi dalje pobirati davkov. Ra-

zume se, da se zniža število uradnikov, kakor določajo potrebe vojne, na najnižje število; toda če se naj vrši vojna, je neobhodno potrebno, da davčni uradi svoje poslovanje nadaljujejo. Kakor o tem, kar se tiče nabiranja davkov, moremo sedaj trditi o različnih ljudskih opravkih; ne najzadnje o poslovanju šol. V minoletem poletju so oblasti kazale s posebnimi odredbami na potrebo šol ter so celo pozivljale učitelje, naj pričnejo s poukom na kakršenkoli način, še preden potečejo počitnice. Ni dovolj, da se preskrbja delo brezposelnim, ne zadošča, da se da jesti družinam vpoklicanih, ne zadošča skrbeti za ranjene otroke vseh onih, ki so direktno ali indirektno zadeti od vojne, imajo potrebo, da skrbimo zanj izven doma bolj kot v mirnem času.

Brez opore in vodstva staršev ne morejo otroci dobiti take pomoči nikjer drugje kot v šoli, takaj žene iz ljudstva so sedaj prisiljene boriti se s poslabšanimi življenjskimi pogoji ter opravljati novega in več dela. Preskrbeti otrokom — v sedanjem najneugodnejšem letnem času — zavarovane, higienične prostore, kjer prežive večji del dneva, odtegnjeni vplivom žalostnih vtiskov, kjer naj se jim zdi, kot da se ni nič bistveno izpremenilo krog njih, in kjer naj se vzgojujejo, je prednost neprecenljive vrednosti ne le za otroke, temveč tudi za njih starše.

Medtem ko so očetje v vojni nevarnosti, ni prav, da bi izgubili otroke, kakor se marsikdo boji, da bi izgubila nova generacija eno leto eksistenco zaradi suspenzije šolskega poslovanja, ki se ji je lahko izogniti. Če se zdi suspendiranje upravičeno v nekaterih krajih, kakor n. pr. v Pulju, se izkuša od pomoči z otvorenjem privatnih tečajev, v katerih poučujeta celo učitelji, ki sicer službujejo v armadi, a imajo dovoljenje poučevati vsaj po nekaj ur vsak dan. V drugih krajih in posebno za ljudske šole naj se zaposlijo vsi učitelji, ki so še na razpolago, bodisi da so prosti zaradi starosti ali drugih vzrokov vojaškega službovanja; naj se uporabijo tudi za zgolj deške oddelke učitelje, kakor se je to storilo v drugih javnih uradih. **Naj se gleda pri vpoklicu sposobnih pod orožje in pri črnovojniški reviziji na potrebo zavodov, ki jim pripadajo učitelji, in naj se pustijo pokrite vsaj najnujnejše učne potrebe.**

Naj se skrčijo ure učencev tudi na minimum in naj se zvišajo na najvišjo mero urniki učiteljev, a zabrani naj se nevarnost zapretja šol, četudi le začasnega, katerega škoda je težko preračunljiva za bodočnost, medtem ko so koristi nasprotnega evidentne. Z rednim poslovanjem šol, sicer skržnim, a ne prekinjenim, bodo mlade generacije nadaljevale svoje priprave za vršenje družabnih dolžnosti, ki jih čakajo; družinam bodo olajšane težkoče, ki jih provzročila vojna; oni, ki najbolj nosijo težo, bodo potolaženi v gotovosti, da so njih otroci izven nevarnosti, da izgube kakšno leto eksistence; in vse ljudstvo bo manj deprimirano, ker bo en vzrok več izločen, da bi se čutili živeče v izjemnem času. In vzdržanje vsaj ogrođa normalnega življenja, zavest, da se vsaj najvažnejše funkcije v družbi razvijajo kakor običajno, je prvi pogoj, da se premaga kriza.

Tu imajo šolske oblasti lepo priliko, da ustrežejo tem moralnim potrebam vsega prebivalstva, da ne nastane prekinjenje vzgojnega in poučnega delovanja šole, ki naj kakor uspešno zdravilo hladi rane in mlado generacijo pripravlja in usposablja za bodoče življenje!

Že zavest, da stoji izven bojne vltre vsaj eno zavetišče — šola — najdražjega zaklada človeštva — mladine; zavest, da delovanja šole ni mogla zaustaviti krvava vojna, že ta zavest bo vplivala vsestransko blagodejno in bo tudi v ljudstvu utrdila vero v svetost, vzvišenost in potrebo šol!

Važna razsodba državnega sodišča.

Dunaj, 25. oktobra 1914.

Državno sodišče je danes izdalo razsodbo, ki pravi, da se staršev brez konfesije ne more siliti, da bi za svoje šoloobvezne otroke, kiso tudi brez konfesije, določili kako od države priznana veroizpoved v svrhu poučevanja v veronauku. Državnemu sodišču je predsedoval njega prezident dr. pl. Grabmayr, v obravnavi pa je bil ta slučaj:

Posesniku Francu Kuku v Kohelni na Češkem, ki je kakor njegova žena brez konfesije, je okrajno glavarstvo v Semilu leta 1912. ukazalo, da mora za svoja dva otroke, ki obiskujeta ljudsko šolo in ki sta v rojstni knjigi vpisana tudi brez konfesije, tekem osmih dni določiti kako

od države priznana veroizpoved, ki se naj v njej poučujeta oba otroka. Namestništvo v Pragi je zavrnilo Kukov rekurz, ter je rekurentu priobčilo, da mora tekem 14 dni po polnomočju namestništvnega odloka določiti za oba svoja otroke kako od države priznana veroizpoved, sicer bo na podlagi cesarskega patenta z dne 20. aprila 1854 k temu prisiljen. Ministrstvo za notranje zadeve je odobrilo odlok namestništva, nakar se je Kuk pritožil na državno sodišče.

Pritožnikov zastopnik dr. Bartušek je poudarjal, da se z izpodbijanim odlokom predvsem krati pritožniku pravica svobode vere in vesti, ki jo zagotavlja vsakemu državljanu člen XIV. državnega osnovnega zakona. S siljenjem k udeležbi veronauka — je izvajal pritožnik — bi bila otroka, ki sta bila brez vsakega zadržka vpisana v rojstno knjigo brez konfesije, neposredno primorana k verskim vajam. Nadalje izvaja pritožba, da se z izpodbijanim odlokom k določitvi kake od države priznane veroizpovedi krati pritožniku v členu XVI. zajamčena pravica domačih verskih vaj in končno, da se jemlje v členu XVII. tega zakona vsakemu državljanu zagotovljena pravica svobode znanosti in njenih nauk.

V protispisu ministrstva za nauk in bogočastje je rečeno, da gre svobodi vere in vesti, zajamčeni v členu XIV., zlasti za šoloobvezne otroke gotova omejitev, ki je izražena v medkonfesionalnem zakonu z dne 25. maja 1868 ter v državnem šolskem zakonu z dne 14. maja 1869 in z dne 2. maja 1883.

Državno sodišče je z danes izdano razsodbo priznalo, da se je z izpodbijanim odlokom kratila v členu XIV. državnega osnovnega zakona vsakemu državljanu zajamčena pravica svobode vere in vesti.

V razlogah razsodbe se poudarja, da sta bila ob sklepanju zakona pritožnik in njegova žena vpisana v register brez konfesije. Ako je bil sedaj pritožnik pozvan, da mora tekem osmih dni za svoja dva šoloobvezna otroke, ki sta bila v rojstno knjigo vpisana brez konfesije, določiti kako od države priznana veroizpoved in mu še priklopilo od svoje strani pretno eventualnih sredstev siljenja, tiči v tem po nazorih državnega sodišča nedopustno siljenje vesti in torej kršenje pravice svobode vere in vesti.

Z ozirom na druge točke pritožbe je izreklo državno sodišče, da pritožba zaradi nedostajanja stvarnih pogojev ni utemeljena.

Književnost.

Zgodovinski zapiski za občje ljudske šole. Sestavil Josip Brinar. — Velja vez. 90 v. — Založil in natisnil Maks Šeber v Postojni 1914. — Str. 73. — Knjiga, ki smo jo že naznanili, leži sedaj pred nami ter nam ugaja po svoji zunanosti in vsebini. Najprej govori o naši domovini v prazgodovinski dobi, potem navaja najstarejše učeničke naših dedov: Egipčane, Feničane, Babilonce in Grke. Zatem pripoveduje o Rimljanih v naši domovini ter opisuje preseljevanje narodov in naselitev Slovencev. Dalje se vrste poglavja o starih Slovanih, o Karlu Velikem, o sv. Cirilu in Metodu in o Madžarih. Opisana je ustanovitev Vzhodne krajine (Babenberžani), iz križarskih vojn se je razvilo viteštvo in so nastali samostani. Za Rudolfom Habsburškim sta opisana Albrecht I. in Friderik Lepi. Posebno poglavje govori o umeščanju korotanskih vojvod, ravno tako o Rudolfu IV. Ustanovniku in o Karlu IV. Svoj oddelek imajo Hus in husiti, Friderik III., kralj Matjaž, celjski grofje, Andrej Baumkirchner in Erazem Predjamski. Knjiga piše potem o kmetih v srednjem veku, o srednjeveških mestih, o iznajdbah srednjega veka in o odkritju Amerike. Očrtan je Maksimilijan I., za njim je govor o kmetijskih uporih, o porazu Srbov na Kosovem polju, o turških napadih na slovenske dežele, o slavni vojskovodjah Slovencev v turških vojnah, o bitki pri Mohorčju in o prvem obleganju Dunaja. Nikolaj Zrinski ima svoje poglavje, ravno tako reformacija, drugo obleganje Dunaja in Evgen Savojski. Za Karlom VI. in pragmatično sankcijo prihaja Marija Terezija s sinom Jožefom II. Za Napoleonom stoji »Ilirija oživljena«, za to Jurij Vega, potlej se prikaže tragedija Napoleonovega padca. Cesar Franc I. in cesar Ferdinand I. Dobrotljivi pripravljata pot vladarstvu cesarja Franca Jožefa I. Ko je opisana njegova osebnost, spoznamo ustavo Avstro-Ogrske ter občje pravice in dolžnosti avstrijskih državljanov. Knjigo dopolnjuje doatek, ki kaže naraščanje avstrijsko-ogrske monarhije, nam daje časovni pregled in končno pregled vladarjev. — Iz tega je razvidno, da je na tesnem prostoru povedano veliko.